75 LAT
PAŃSTWOWEGO MUZEUM ARCHEOLOGICZNEGO
w Warszawie
1928–2003

WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNE

BULLETIN ARCHÉOLOGIQUE POLONAIS

TOM (VOL.) LVI
2002 – 2003

W 130 ROCZNICĘ TOMU I
1873 – 2003

WARSZAWA 2003 VARSOVIE

WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNE

TOM LVI

130 ROCZNICA WYDANIA PIERWSZEGO TOMU
WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNYCH

1873 – 2003

75 ROCZNICA UTWORZENIA
PAŃSTWOWEGO MUZEUM ARCHEOLOGICZNEGO
W WARSZAWIE

1928 – 2003

Redaguje zespół / Editorial staff:
mgr Jacek Andrzejowski (sekretarz redakcji / managing editor), dr Wojciech Brzeziński (redaktor naczelny / editor in chief),
prof. dr. hab. Teresa Dąbrowska (zastępczyni redaktora naczelnego / subeditor), mgr Grazyna Orlińska,
mgr Radosław J. Prochowicz, mgr Andrzej Tomaszewski

Tłumaczenia / Translations:
Anna Kinecka
Katarzyna Czarnecka, Jacek Andrzejowski

Skład i łamanie / Layout:
J. Andrzejowski, Radosław J. Prochowicz

Rycina na okładce: kościana zawieszka grzebieniowata
ze Stodzewa, pow. garwoliński (rys. L. Kobylińska)

Cover picture: a bone comb-pendant
from Stodzew, distr. Garwolin (L. Kobylińska del.)

Sprzedaż detaliczna publikacji Państwowego Muzeum Archeologicznego, w tym egzemplarzy archiwalnych, prowadzona jest w salach wystawowych muzeum, ul. Długa 52 (Arsenał), 00-241 Warszawa. Płatność gotówką; wystawiamy rachunki i faktury. Ponadto nasze książki i czasopisma można zamawiać w PMA, tel. +48 (22) 831 32 21–25/110 lub pod adresem internetowym wydawnictwapma@pma.pl.

Adres redakcji / Editorial office:
Państwowe Muzeum Archeologiczne
ul. Długa 52 (Arsenał), 00-241 Warszawa
tel.: +48 (22) 831 32 21–25/141,152; fax: +48 (22) 831 51 95; e-mail: j.andrzejowski@pma.pl

WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNE

ORGAN MUZEALNICTWA I KONSERWATORSTWA ARCHEOLOGICZNEGO

Tom (Vol.) LVI

SPIS TREŚCI

Contents

75 lat Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie (1928–2003)

Wojciech Brzeziński, 75 lat Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie 3
75 Years of the State Archaeological Museum in Warsaw

Wojciech Nowakowski, Działalność naukowa PMA 7
Scientific Activity of the State Archaeological Museum

Danuta Piotrowska, Z dziejów Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie 13
The History of the State Archaeological Museum in Outline

Miscellanea

Jerzy Libera, Nowe znalezisko gromadne krzemiennych narzędzi wiórowych na stanowisku 1C w Gródku nad Bugiem 37
A New Multiple Find of Flint Blade Tools at Gródek nad Bugiem, Site 1C

Jerzy Libera, Znaleziska gromadne siekier krzemiennych z Lubelszczyzny 45
Multiple Flint Axe Deposits from the Lublin Region

Marek Florek, Anna Zakościelna, Depozyt wiórów krzemiennych z Krowiej Góry koło Sandomierza (stan. 14. gm. Łoniów, woj. świętokrzyskie) 51
Deposit of Flint Blades from Krowia Góra near Sandomierz (Site 14, Comm. Łoniów, *Woj.* Świętokrzyskie)

Aneks: Witold Migal, Analiza technologiczna wiórów z Krowiej Góry k. Sandomierza 60
Technological Analysis of Blades from Krowia Góra near Sandomierz

Anna Drzewicz, Dwa czekany typu Nortycken z Czubina ze zbiorów Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie 63
Two Knobbed Shaft-Hole Axes Type Nortycken from Czubin in the Collection of the State Archaeological Museum in Warsaw

Teresa Węgrzynowicz, Zabytki z wczesnej epoki żelaza z terenów Rosji w zbiorach Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie 69
Early Iron Age Finds from Russia in the Collection of the State Archaeological Museum in Warsaw
Материалы раннего железного века с территории России в фондах Государственного Археологического Музея в Варшаве

Bartłomiej Karch, Materiały z wczesnej epoki żelaza z Kalisza Tyńca, woj. wielkopolskie 87
Early Iron Age Finds from Kalisz Tyniec, *Woj.* Wielkopolskie

Aleksandra Żórawska, Dwa nieznane cmentarzyska kultury łużyckiej z Ziemi Dobrzyńskiej 103
Two Unknown Lusatian Culture Cemeteries in Dobrzyń Province

Vykinktas Vaitkevičius, Badania cmentarzyska kurhanowego koło wsi Pakalniai na Litwie. Przyczynek do dyskusji nad datowaniem początków kultury kurhanów wchodniolitewskich 111
Archaeological Investigation of a Barrow Cemetery at Pakalniai, Lithuania. Contribution to the Discussion on the Dating of the Origins of the East-Lithuanian Barrow Culture
Archeologiniai Pakalnių pilkapių tyrinėjimai, Lietuva
Pretekstas diskusijai dėl ankstyvosios Rytų Lietuvos pilkapių kultūros datavimo

Sylwia Małachowska, Nieznany skarb (?) z Leszna koło Łęczycy 125
An Obscure Hoard (?) from Leszno near Łęczyca

Materiały

Mirosława Andrzejowska, Groby kloszowe z cmentarzyska w Stodzewie, gm. Parysów, stan. 3 131
Cloche Grave Culture Graves at the Cemetery at Stodzew, Comm. Parysów, Site 3

Mirosława Andrzejowska, Cmentarzysko fazy wielkowiejskiej na stan. 1 we Władysławowie Chłapowie, woj. pomorskie 145
Cemetery of the Wielka Wieś (*Grossendorfer*) Phase, at Władysławowo Chłapowo, Site 1

Urszula Kobylińska, Zbigniew Kobyliński i Dariusz Wach, Wyniki badań wykopaliskowych grodziska w Klukowiczach na Podlasiu 189
Excavation of the Stronghold at Klukowicze in Podlasie (NE Poland)

Aleksandra Żórawska, Ocalałe i niepublikowane materiały z badań Waldemara Heyma w Bystrzcu, powiat kwidzyński (Weißhof, Kr. Marienwerder) 229
Unpublished and Survived Materials from Excavations of Waldemar Heym at Bystrzec, Distr. Kwidzyn (Weißhof, Kr. Marienwerder)

Zbigniew Nowakowski, Cmentarzysko kultury przeworskiej w Żdżarowie, pow. sochaczewski 283
A Cemetery of the Przeworsk Culture at Żdżarów, Distr. Sochaczew

Polskie badania w Dawidgródku nad Horyniem (część 1)

Sylwia Małachowska, Polskie badania archeologiczne na grodzisku w Dawidgródku nad Horyniem (Białoruś) 381
Polish Archaeological Research at the Hillfort at Davyd-Haradok on the Haryn' (Belarus)
Польскія археалагічныя даследаванні на гарадзішчы ў Давыд-Гарадку над р. Гарынь (Беларусь)

Caroline Earwood, Wooden Artefacts from the Medieval Town of Dawidgródek, Belarus 393
Drewniane zabytki ze średniowiecznego miasta w Dawidgródku, w Republice Białoruś
Знаходкі з дрэва з сярэднявечнага гарадзішча ў Давыд-Гарадку, у Рэспубліцы Беларусь

Sylwia Małachowska, Wyroby z żelaza i obróbka tego metalu na terenie grodu w Dawidgródku nad Horyniem (Białoruś) 431
Iron Finds and Ironworking at the Early Medieval Hillfort at Davyd-Garadok on the Haryn' (Belarus)
Вырабы з жалеза і апрацоўка гэтага металу на тэрыторыі гарадзішчы ў Давыд-Гарадку над р. Гарынь (Беларусь)

Sylwia Małachowska, Obróbka metali nieżelaznych z grodziska w Dawidgródku nad Horyniem (Białoruś) 451
Nonferrous Metal Finds from the Early Medieval Hillfort at Davyd-Garadok on the Haryn' (Belarus)
Апрацоўка каляровых металаў у Давыд-Гарадку (Беларусь)

Aneks: Longina Koziorowska, Metaloznawcze badania zabytków pochodzących z Dawidgródka w dawnym powiecie stolińskim (Białoruś) 463

Wykaz skrótów 469

75 LAT PAŃSTWOWEGO MUZEUM ARCHEOLOGICZNEGO W WARSZAWIE (1928–2003)

Wiadomości Archeologiczne, t. LVI, 2002–2003

WOJCIECH BRZEZIŃSKI

75 LAT PAŃSTWOWEGO MUZEUM ARCHEOLOGICZNEGO W WARSZAWIE

75 YEARS OF THE STATE ARCHAEOLOGICAL MUSEUM IN WARSAW

W dniu 22 marca 1928 r. zostało wydane rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej *O Państwowem Muzeum Archeologicznem*[1]. Widnieją pod nim podpisy prezydenta Ignacego Mościckiego oraz wszystkich członków Rady Ministrów z jej ówczesnym Prezesem i Ministrem Spraw Wojskowych Marszałkiem Józefem Piłsudskimna czele . Wydanie tego aktu wieńczyło trwający od ponad pięciu lat proces tworzenia centralnego, państwowego muzeum archeologicznego[2].

Wspomniane rozporządzenie zostało wydane na podstawie ustawy z dnia 2 sierpnia 1926 roku zmieniającej i uzupełniającej Konstytucję Rzeczypospolitej z dnia 17 marca 1921 roku, która przeszła do historii pod nazwą noweli sierpniowej[3]. Ustawa ta w sposób istotny wzmacniała władze wykonawcze państwa, przede wszystkim poprzez rozszerzenie uprawnień prezydenta. Nadawała ona prezydentowi, między innymi, prawo wydawania rozporządzeń z mocą ustawy – w czasie, gdy obie izby parlamentu są rozwiązane, aż do chwili ponownego zebrania się Sejmu. Dotyczyć mogły one w zasadzie wszystkich kwestii ustawodawczych z kilkoma wyjątkami[4].

Rozporządzenie *O Państwowem Muzeum Archeologicznem* było, stosownie do zasad ówczesnej praktyki legislacyjnej, krótkie – składało się zaledwie z 7 artykułów. Zgodnie z artykułem pierwszym w Warszawie utworzone zostaje Państwowe Muzeum Archeologiczne, podległe Ministrowi Wyznań i Oświecenia Publicznego. Artykuł drugi stwierdzał, że muzeum jest *państwowem zakładem naukowo- badawczym* i wyznaczał następujące cele jego działania:

a) badanie prahistorii przedewszystkim terytorjum Państwa Polskiego,

b) konserwację zabytków przedhistorycznych na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej,

c) szerzenie wiedzy w dziedzinie archeologii przedhistorycznej, przedewszystkim przez gromadzenie i opracowywanie materiałów naukowych oraz popieranie badań w tej dziedzinie.

Artykuł trzeci umożliwiał muzeum przejmowanie *w sposób przepisami prawnemi, i statutem przewidziany darowizny i zapisy na cele, związane z jego działalnością.*

Kwalifikacje pracowników określał artykuł czwarty rozporządzenia. Stanowił on, że: *W poczet pracowników naukowych Muzeum może być przyjęty tylko ten, kto wykaże się drukowanemi pracami naukowemi z zakresu archeologii przedhistorycznej. Postanowienie to nie dotyczy asystentów.*

Omawiane rozporządzenie weszło w życie z dniem ogłoszenia, to znaczy 24 marca 1928 roku. Szczegółowe przepisy o organizacji i zakresie działania PMA zostały zawarte w statucie, zatwierdzonym przez Radę Ministrów[5].

[1] W niniejszym artykule cytując fragmenty wspomnianego aktu prawnego zachowano pisownię zgodną z oryginałem. Dokument ten opublikowany został w „Dzienniku Ustaw" nr 36, z dnia 24 marca 1928 r., poz. 346.

[2] Proces ten został zapoczątkowany przez utworzenie w 1923 roku Państwowego Grona Konserwatorów Zabytków Przedhistorycznych, w którego ramach rozpoczęto organizowanie późniejszego PMA. Zob. Z. Rajewski, Państwowe Muzeum Archeologiczne w latach 1923–1968, WA XXXIII/3-4, 1968, s. 255–294; J. Jaskanis, Uwagi na otwarcie obrad, (w:) T. Węgrzynowicz, M. Andrzejowska, J. Andrzejowski, E. Radziszewska (red.), Kultura pomorska i kultura grobów kloszowych. Razem czy osobno? Materiały z konferencji w dniach 24–26 listopada 1993, Warszawa 1995, s. 9; a także więcej na ten temat D. Piotrowska, Z dziejów Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie, w tym tomie „Wiadomości Archeologicznych", s. 13–35.

[3] A. Ajnenkiel, Polskie konstytucje, Warszawa 1983, s. 281.

[4] J. Buszko, Historia Polski, Warszawa 1987, s. 264; A. Ajnenkiel, *op. cit.*, s. 283–284.

[5] „Monitor Polski" nr 129, z dnia 6 czerwca 1928 r., poz. 216.

75 lat po wydaniu rozporządzenia można pokusić się o próbę analizy, na ile obecna działalność PMA odpowiada duchowi i literze wspomnianego aktu prawnego. Należy podkreślić, że pozostaje on nadal w mocy i stanowi (wraz z innymi aktami prawnymi) podstawę działalności muzeum[6].

Zawarty w rozporządzeniu obowiązek badania prahistorii terytorium Państwa Polskiego oraz gromadzenia zbiorów archeologicznych jest realizowany przez muzeum przede wszystkim w drodze prowadzenia systematycznych badań archeologicznych. Jest to w świetle obowiązującego w Polsce prawa jedyna (oprócz darowizn) legalna droga pozyskiwania przez muzeum zabytków archeologicznych[7]. Badania te stanowią jednocześnie formę konserwacji dziedzictwa archeologicznego poprzez dokumentację, czyli przekształcenie substancji obiektu zabytkowego w jego odwzorowanie w postaci naukowej dokumentacji i materiałów muzealnych. Ten sposób konserwacji, wiążący się z nieodwracalnym zniszczeniem stanowiska archeologicznego, jest niezbędny w sytuacji zagrożenia obiektu przez czynniki naturalne oraz działalność gospodarczą człowieka[8]. Warto podkreślić, że już od dłuższego czasu wszystkie badania wykopaliskowe prowadzone przez PMA mają charakter badań ratowniczych i prowadzone są na stanowiskach zagrożonych zniszczeniem. Nie oznacza to oczywiście, że badania te realizowane są według uproszczonej metodyki czy w sposób pośpieszny[9]. Mają one w pełnym znaczeniu tego słowa charakter procedur naukowo-badawczych i stanowią podstawowy sposobu powiększania zbiorów przez muzea archeologiczne.

Działalność terenowa z ostatnich lat stanowi w dużej mierze kontynuację prac wykopaliskowych rozpoczętych w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku. Wtedy to właśnie zainicjowano projekty badawcze związane z eksploracją kompleksu kopalniano-osadniczego ze starszej i środkowej epoki kamienia „Rydno" w Skarżysku-Kamiennej (rejon Nowego Młyna)[10], studiami nad eksploatacją surowca w kopalni w Krzemionkach Opatowskich[11] oraz rozpoznaniem megalitycznego grobowca kultury pucharów lejkowatych i cmentarzyska płaskiego z okresu neolitu w Stryczowicach, stan. VII[12], wszystkie w pow. ostrowiecki.

W rejonie Warszawy prowadzono studia nad osadnictwem z wczesnej epoki żelaza – badaniami wykopaliskowymi objęto cmentarzyska kultury grobów kloszowych w Warszawie Zerzniu[13], Dziecinowie[14], pow. otwocki, Stodzewie[15], pow. garwoliński i Wieliszewie[16], pow. legionowski. PMA zaangażowało się także w rozpoznanie sytuacji kulturowej w okresie wpływów rzymskich na wschodnim i południowym Mazowszu oraz Podlasiu, gdzie eksplorowano osadę w Kamieńczyku Błoniu[17], pow. wyszkowski, oraz nekropole w Nadkolu[18], pow. węgrowski i Oblinie[19], pow. garwoliński, a także osadnictwa jaćwieskiego na Suwalszczyźnie (Kazimierówka[20], Jegliniec[21], Konikowo (Rostek)[22], pow. gołdapski) oraz pogranicza mazowiecko-ruskiego we wczesnym średniowieczu (Drohiczyn)[23].

Również w latach 2001–2003 ekspedycje wykopaliskowe PMA działały nie tylko na Mazowszu i Podlasiu, ale też w Małopolsce i Polsce północno-wschodniej. W sezonie 2002[24] eksplorowano trzy duże stanowiska z epoki kamienia: wspomniany już wyżej kompleks „Rydno" w Skarżysku-Kamiennej i położony w pobliżu inny tego rodzaju zespół w miejscowości Michałów Piaska, a także cmentarzysko w Stryczowicach, stan. VII. Na Mazowszu i Podlasiu kontynuowano prace wykopaliskowe na niszczonym cmentarzysku kultury wielbarskiej w Jartyporach, pow. węgrowski, a także na osadzie i cmentarzysku kultury przeworskiej oraz nekropoli kultury wielbarskiej w Przeradowie, pow. makowski.

[6] *Statut Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie*, rozdz. 1, § 1, ust. 3. Załącznik do uchwały Nr 22/64/2000 Zarządu Województwa Mazowieckiego z dnia 13 stycznia 2000 r., w uzgodnieniu z Ministrem Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

[7] Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., *O ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, art. 35, ust. 1, 2, art. 36, („Dziennik Ustaw" nr 162, z dnia 17.09.2003 r., poz. 1568).

[8] Z. Kobyliński, Teoretyczne podstawy konserwacji dziedzictwa archeologicznego, Warszawa 2001, s. 244.

[9] Por. uwagi na ten temat Z. Kobyliński, *op. cit.*, s. 243–245.

[10] R. Schild, H. Królik, A. J. Tomaszewski, A raw material economy of the Paleolithic occupants of the Rydno complex, (w:) Man and Flint. Proceedings of the VIIth International Flint Symposium (red. R. Schild, Z. Sulgostowska), Warszawa 1997, s. 285–293.

[11] W. Borkowski, Krzemionki mining complex. Deposit menagement system, Warszawa 1992.

[12] B. Matraszek, Sprawozdanie z trzech sezonów badań na wielokulturowym stanowisku w Stryczowicach, gm. Waśniów, woj. świętokrzyskie, SprArch. 53, 2001, s. 273–288.

[13] M. Andrzejowska, T. Węgrzynowicz, Osadnictwo z epoki brązu i cmentarzysko kultury grobów kloszowych w Warszawie-Zerzniu, WA LIII/1, 1993–1994 (1995), s. 57–111; M. Andrzejowska, Kolejne, przypadkowo odkryte groby z cmentarzyska w Warszawie-Zerzniu, stan. 4, WA LIV, 1995–1998 (2001), s. 169–173.

[14] M. Andrzejowska, Nekropola w Dziecinowie, pow. otwocki na tle cmentarzysk pomorsko-kloszowych na Mazowszu, (w:) materiały z konferencji *Aktualne problemy kultury pomorskiej, Gdańsk 14–15 listopada 2002 r.* (w druku).

[15] M. Andrzejowska, Badania ratownicze na stanowiskach z wczesnej epoki żelaza na Mazowszu, (w:) Dziedzictwo kulturowe Mazowsza. Archeologia – Architektura – Etnologia, Warszawa 2001, s. 197–205.

[16] Inf.Arch. 1987, s. 82; 1988, s. 105; 1992, s. 65–66; 1993, s. 45 (M. Kamińska).

[17] Inf.Arch. 1983, s. 86; Inf.Arch. 1984, s. 49–50; Inf.Arch. 1985, s. 98; Inf.Arch. 1986, s. 94–95 (G. Orlińska).

[18] J. Andrzejowski, Nadkole 2. A Cemetery of the Przeworsk Culture in Eastern Poland, Monumenta Archaeologica Barbarica V, Kraków 1998; J. Andrzejowski, A. Żórawska, Cmentarzysko kultury wielbarskiej na stan. 1 w Nadkolu, woj. mazowieckie, (w:) J. Andrzejowski, R. Prochowicz, A. Żórawska (red.), Varia Barbarica Zenoni Woźniak ab amicis dicata, Warszawa-Lublin 2001, s. 29–80.

[19] K. Czarnecka, Cmentarzysko kultury przeworskiej w Oblinie, gm. Maciejowice, woj. mazowieckie, WA LIV, 1995–1998 (2001), s. 89–100; tejże, Oblin, pow. Garwolin. Bogate cmentarzysko kultury przeworskiej na południowym Mazowszu, ZOW 56/1, 2001, s. 59–64.

[20] A. Bitner-Wróblewska, Zachodniobałtyjska osada w Kazimierówce, gm. Jeleniewo, woj. suwalskie, RB XVII, 1991, s. 365–372.

[21] G. Iwanowska, Excavations at the Jegliniec hillfort – recent developments in Balt archaeology, „Antiquity" 65 (248), 1991, s. 684–695.

[22] W. Brzeziński, Badania rozpoznawcze osady w Rostku, gm. Gołdap, woj. suwalskie, WA LI/1, 1986–1990 (1991), s. 105–111.

[23] A. Piotrowski, Sprawozdanie z badań przeprowadzonych na osadzie z XI–XIII w. w Drohiczynie, gm. loco, woj. białostockie (stanowisko 1) w latach 1984–1985, RB XVII, 1991, s. 385–388.

[24] *Państwowe Muzeum Archeologiczne. Sprawozdanie z działalności w roku 2002* (opracował W. Borkowski), s. 40–44 (Pracownia Dokumentacji Naukowej PMA), dalej cytowane jako *Sprawozdanie...* .

Na Suwalszczyźnie ponownie podjęto wykopaliska jaćwieskiego zespołu osadniczego z okresu wędrówek ludów i wczesnego średniowiecza w Konikowie (Rostku) oraz rozpoczęto prace archeologiczne na nekropoli z okresu wpływów rzymskich w Czerwonym Dworze, pow. olecki. Na większości z tych stanowisk wykopaliska prowadzone były także w roku 2003.

Wymienione wcześniej badania są częścią zakrojonych na szeroką skalę projektów badawczych, zakładających nie tylko eksplorację wspomnianych stanowisk, ale także wszechstronną analizę materiału zabytkowego, jego konserwację oraz publikację wyników prac. Zabytki pozyskane w trakcie tych badań powiększają zbiory muzeum, a część z nich będzie w przyszłości eksponowana na wystawach. Trzeba również podkreślić, że materiały te znajdują bezpieczne schronienie w magazynach Muzeum, zarówno w budynku Arsenału jak i w Ośrodku Studyjno-Magazynowym PMA w Rybnie. Są one w ten sposób odpowiednio chronione i mogą być udostępniane zainteresowanym.

Innym ważnym aspektem działalności PMA jest konserwacja zabytków archeologicznych. Ma ona miejsce w Dziale Konserwacji Muzealiów, jednej z największych pracowni tego rodzaju w Polsce. Zabiegom konserwatorskim poddawane są tu w zasadzie wszystkie rodzaje znalezisk z bieżących badań wykopaliskowych i pochodzących z badań wcześniejszych, przechowywanych w magazynach. Jest to przede wszystkim ceramika, najliczniej reprezentowana w materiale zabytkowym, a także przedmioty metalowe, wykonane z surowców organicznych itp. Procesom konserwacji towarzyszy sporządzanie odpowiedniej dokumentacji – protokółów, fotografii oraz zdjęć rentgenowskich[25]. Ponadto dla potrzeb wystawienniczych wykonuje się w Pracowni Kopii liczne repliki okazów z obcych zbiorów lub nie nadających się do bezpośredniej ekspozycji zabytków własnych. Należy podkreślić, że w PMA wykonuje się od lat konserwacje zabytków archeologicznych pochodzących z innych muzeów.

Obowiązek szerzenia wiedzy o najdawniejszych dziejach ziem polskich jest realizowany obecnie w Państwowym Muzeum Archeologicznym w dwojaki sposób. Przede wszystkim wyraża się on w intensywnej działalności naukowej pracowników. W 2002 roku ukazało się drukiem 71 artykułów naukowych i popularnonaukowych ich autorstwa, a 38 zostało złożonych do druku. Wiele z nich zostało opublikowanych w liczących się czasopismach i publikacjach książkowych w kraju i zagranicą (m. in. w Danii, Wielkiej Brytanii, Niemczech i na Litwie)[26]. W latach 2001–2002 ukazały się po dłuższej przerwie, kolejne tomy „Wiadomości Archeologicznych" (t. LIV, t. LV), rocznika będącego statutowym organem PMA. Niewątpliwym sukcesem było także opublikowanie w wydawnictwie *The British Museum Press* katalogu kolekcji Klemma ze zbiorów British Museum[27]. Ponadto warto wspomnieć o książkowych publikacjach naukowych[28] oraz katalogach wystaw prezentowanych w PMA[29]. Pracownicy muzeum realizują także granty badawcze i wydawnicze Komitetu Badań Naukowych, zwłaszcza w ramach projektu *Monumenta Archaeologica Barbarica*[30].

Prowadzenie tak intensywnej działalności w tej dziedzinie nie byłoby możliwe bez Biblioteki Naukowej PMA, która zgromadziła w swych zasobach ok. 55 000 tomów. Jest to jedna z najbogatszych bibliotek archeologicznych w Polsce, posiadająca wiele unikatowych tytułów, zwłaszcza wydanych w XIX i w pierwszej połowie XX wieku.

Inną formą szerzenia wiedzy o archeologii jest działalność wystawiennicza i popularyzatorska. W latach ostatnich Państwowe Muzeum Archeologiczne było odwiedzane średnio przez około 70 000–90 000 zwiedzających[32]. Większość z nich to dzieci i młodzież, przychodząca do muzeum w zorganizowanych grupach. Oprócz czterech wystaw stałych („Prahistoria Ziem Polskich", „ABC architektury romańskiej", „Alfabet architektury gotyckiej" oraz „Biskupin"), zwiedzający mogą obejrzeć wystawy czasowe i pokazy, których liczba sięga 10 rocznie[32].

Wśród wystaw czasowych należy przede wszystkim wymienić „Klejnoty monarsze – skarb ze Środy Śląskiej", zorganizowaną w 2001 roku. Była to pierwsza prezentacja tego unikatowego zespołu znalezisk archeologicznych poza miejscem znalezienia oraz Wrocławiem. Poza tym z uznaniem publiczności i środowiska naukowego spotkały się wystawy: litewska „Kernavė – litewska Troja" (2002/2003), węgierska „Skarby węgierskich stepów" (2003) a także słowacka „Między Mykenami a Bałtykiem. Kultura Otomani-Füzesabony" (2003). Ważnym wydarzeniem była także własna wystawa czasowa „Prahistoryczne górnictwo krzemienia na ziemiach polskich", pokazana w siedzibie muzeum w 2002 roku oraz w Mińsku na Białorusi w roku 2003. Pewnym *novum* jest także utrzymywanie przez Państwowe Muzeum Archeologiczne wystawy stałej „Bródno Stare – śladami Warsa i Sawy" w ratuszu dzielnicy Warszawa Targówek, nieopodal wczesnośredniowiecznego kompleksu osadniczego, badanego przez muzeum.

[25] Dane liczbowe dotyczące działalności DKM znajdują się w *Sprawozdaniu...*, s. 34.

[26] *Sprawozdanie...*, s. 19–24.

[27] G. Orlińska, W. Brzeziński, Catalogue of the 'Germanic' Antiquities from the Klemm Collection in the British Museum, London 2001.

[28] M. in.: T. Węgrzynowicz, Zabytki z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza z terenu Ukrainy i Białorusi w zbiorach Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie, Warszawa 2001; Varia Barbarica Zenoni Woźniak ab amicis dicata (red. J. Andrzejowski, R. Prochowicz, A. Żórawska), Warszawa 2002; K. Mitkowa-Szubert, Wczesnośredniowieczny skarb monet z Naruszewa, Warszawa 2002; Krzemień świeciechowski w pradziejach. Materiały z konferencji w Ryni 22–24 czerwca 2000 r. (red. B. Matraszek, S. Sałaciński), Warszawa 2002; W. Obuchowski, Zabytki krzemienne i kamienne od paleolitu do wczesnej epoki żelaza z terenu Białorusi w zbiorach Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie, Warszawa 2003.

[29] Kernavė – litewska Troja. Katalog wystawy, Warszawa 2002.

[30] Omówienie i ocenę działalności naukowej PMA zawiera artykuł W. Nowakowskiego, Działalność naukowa PMA, w tym tomie „Wiadomości Archeologicznych", s. 7–11.

[31] *Sprawozdanie...*, s. 10.

[32] *Sprawozdanie...*, s. 2–6.

Od lat jest rozwijana w PMA intensywna działalność edukacyjna w formie lekcji muzealnych oraz zajęć o zróżnicowanej tematyce. Średnio w PMA odbywa się 2500–3000 takich lekcji rocznie. Cieszą się one dużą popularnością wśród dzieci i młodzieży, są także cenione przez nauczycieli. Warto jeszcze wspomnieć o organizowanych przez pracowników licznych pokazach plenerowych, między innymi na terenie przyszłego parku archeologicznego, który ma powstać na terenie przylegającym od północy do gmachu Arsenału[33].

* * *

Wydane przed 75 laty rozporządzenie Prezydenta RP tworzące Państwowe Muzeum Archeologiczne w sposób zwięzły i jednoznaczny formułowało cele działania tej instytucji. Pomimo upływu długiego czasu, tragedii dziejowych (II wojna światowa), poważnych zmian politycznych i gospodarczych w Polsce, zmian w statusie samego muzeum[34], nie straciły one nic ze swojej aktualności. Jak się wydaje, PMA w ciągu swojego istnienia realizowało i realizuje z powodzeniem wspomniane zadania. Oczywiście, ostateczna ocena działalności muzeum należeć będzie w przyszłości do historyków nauki.

Jubileusz 75-lecia utworzenia muzeum stanowi właściwą okazję, aby wyrazić głęboką wdzięczność dla wszystkich dawnych i obecnych pracowników Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie za ich pełną oddania pracę, która przyczyniła się i przyczynia do rozwoju tej instytucji.

Dr Wojciech Brzeziński
Dyrektor Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie

75 YEARS OF THE STATE ARCHAEOLOGICAL MUSEUM IN WARSAW

SUMMARY

The Ordinance "On the State Archaeology Museum" of 22 March 1928 issued by the President of the Polish Republic was a crowning act closing a five years' process of formation of a central state museum of archaeology.

Seventy five years after this important event it is worth examining the extent to which activities implemented at present by the Warsaw Museum are consistent in their spirit and letter with the legal act of 1928.

The task contained in the Ordinance of studying the prehistory on the territory of the Polish State and of developing archaeology collections is being performed by the Museum through regular archaeological research, having the nature of science and investigation procedures, being the basic method of accumulating collections pursued by archaeology museums. Another important aspect of Museum activity is conservation of archaeological artefacts.

The task of propagating the knowledge of the earliest history of Poland is being accomplished at present primarily through intensive research activity of the Museum staff. Another form of promoting awareness of archaeology among the general public is by organising exhibitions, museum classes for schoolchildren, etc. At present the Museum offers four permanent exhibitions next to about ten or so thematic exhibitions and temporary displays every year. In recent years the Museum was visited on the average by some 70 000–90 000 guests.

It is apparent that the aims of the State Archaeology Museum, defined in its founding act of 1928, even after the passage of 75 years continue to be in force and are being performed successfully by the Museum.

tłum. A. Kinecka

[33] Szczegółowe informacje na temat działalności edukacyjnej PMA w 2002 r. znajdują się w *Sprawozdaniu...*, s. 10–15.

[34] W dniu 1 stycznia 1999 PMA, w wyniku reformy administracyjnej państwa, stało się samorządową instytucją kultury, podległą Zarządowi Województwa Mazowieckiego.

WYKAZ SKRÓTÓW TYTUŁÓW CZASOPISM I WYDAWNICTW WIELOTOMOWYCH

AAC – „Acta Archaeologica Carpathica", Kraków
AAHung. – „Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae", Budapest
AFB – „Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsichen Bodendenkmalpflege", Berlin (Stuttgart)
APolski – „Archeologia Polski", Warszawa
AR – „Archeologické rozhledy", Praha
B.A.R. Int. Series – British Archaeological Reports, International Series, Oxford
BerRGK – „Bericht der Römisch-Germanischen Kommission", Frankfurt a.M.-Berlin
BJahr. – „Bonner Jahbücher", Köln/Bonn
BMJ – „Bodendenkmalpflege in Mecklenburg-Vorpommern", Lübstorf (wcześniej: „Bodendenkmalpflege in Mecklenburg. Jahrbuch ...", Schwerin/Rostock/ /Berlin)
FAP – „Fontes Archaeologici Posnanienses" (wcześniej: „Fontes Praehistorici"), Poznań
Inf.Arch. – „Informator Archeologiczny. Badania rok ...", Warszawa
InvArch. – „Inventaria Archaeologica, Pologne", Warszawa-Łódź
JmV – „Jahresschrift für mitteldeutsche Vorgeschichte", Halle/Saale
JRGZM – „Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz", Mainz
KHKM – „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej", Warszawa
KSIA – Kratkie soobščenija Instituta archeologii Akademii nauk SSSR (Краткие сообщения Института археологии Академии наук СССР), Moskva
MIA – Materialy i issledovanija po archeologii SSSR (Материалы и исследования по археологии СССР), Moskva
MatArch. – „Materiały Archeologiczne", Kraków
MS – „Materiały Starożytne", Warszawa
MSiW – „Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne", Warszawa
MSROA – „Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego", Rzeszów-Krosno-Sandomierz-Tarnów (-Przemyśl/Tarnobrzeg)
MZP – „Materiały Zachodniopomorskie", Szczecin
PA – „Památky archeologické" (wcześniej: „Památky archeologické a místopisné"), Praha
PArch. – „Przegląd Archeologiczny", Poznań
PMMAE – „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna", Łódź
PomAnt – „Pomorania Antiqua", Gdańsk
Prahistoria ziem polskich – Prahistoria ziem polskich, tom I: Paleolit i mezolit (red. W. Chmielewski, W. Hensel), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1975; tom II: Neolit (red. W. Hensel, T. Wiślański), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979; tom. III: Wczesna epoka brązu (red. A. Gardawski, J. Kowalczyk), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1978; tom IV: Od środkowej epoki brązu do środkowego okresu lateńskiego (red. J. Dąbrowski, Z. Rajewski), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979; tom V: Późny okres lateński i okres rzymski (red. J. Wielowiejski), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1981
Prussia – „Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia" (później: „Prussia. Zeitschrift für Heimatkunde"), Königsberg i.Pr.
PSAS – „Proceedings of the Society of Antiquaries of Scotland", Salisbury
PZ – „Praehistorische Zeitschrift", Berlin-New York
RArch. – „Recherches Archéologiques", Kraków
RB – „Rocznik Białostocki", Białystok
RO – „Rocznik Olsztyński", Olsztyn
SJahr. – „Saalburg Jahrbuch", Berlin-New York
SlA – „Slovenská archeológia", Bratislava
SovArch – „Sovetskaja Archeologia" (Советская археология), Moskva
SprArch. – „Sprawozdania Archeologiczne", Kraków
SprPMA – „Sprawozdania P.M.A.", Warszawa
WA – „Wiadomości Archeologiczne", Warszawa
ZNUJ – „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego", Kraków
ZOW – „Z otchłani wieków", Warszawa

Państwowe Muzeum Archeologiczne. Warszawa 2003. Wydanie I. Nakład 600 egz.
Druk i oprawa: DRUKARNIA Janusz Bieszczad, ul. Moszczenicka 2, 03-660 Warszawa